

Пугаченко О.Б.

кандидат економічних наук, доцент

Бандурко Д.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ТА РЕГІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Необхідність та стабілізація фінансової системи, забезпечення стійкого надходження бюджетних доходів, дотримання податкової дисципліни як умови якісного виконання фізичними та юридичними особами зобов'язань перед державою, а також існування тіньової економіки в Україні обумовили створення особливого напрямку державного фінансового контролю – податкового контролю.

Використовуючи прийоми, методи та інструменти податкового контролю можна здійснювати превентивний вплив на негативні наслідки тіньової економіки. Проте наступний податковий контроль, який проводиться у формі податкових перевірок, також виступає дієвим інструментом боротьби з тіньовими схемами. З цього випливає надзвичайна доречність, нагальність та необхідність податкового контролю, особливо на сучасному етапі розвитку економіки України та реформування податкової системи.

Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2].

Податковий контроль здійснюється органами, зазначеними у статті 41 Податкового кодексу України (ПКУ) в межах їх повноважень. Контролюючими органами є: податкові органи (центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, його територіальні органи) – щодо дотримання законодавства з питань оподаткування (крім випадків, визначених підпунктом 41.1.2 ПКУ), законодавства з питань сплати єдиного внеску, а також щодо дотримання іншого законодавства, контроль за виконанням якого покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, чи його територіальні органи; митні органи (центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, його територіальні органи) – щодо дотримання законодавства з питань митної справи та оподаткування митом, акцизним податком, податком на додану вартість, іншими податками та зборами, які відповідно до податкового, митного та іншого законодавства справляються у зв'язку із ввезенням (пересиланням) товарів на

митну територію України або територію вільної митної зони або вивезенням (пересиланням) товарів з митної території України або території вільної митної зони.

Інші державні органи не мають права проводити перевірки своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів, у тому числі на запит правоохоронних органів. Органи Служби безпеки України, Національної поліції України, прокуратури, інші правоохоронні органи та їх службові (посадові) особи не можуть брати безпосередньої участі у перевірках, що проводяться контролюючими органами, та проводити перевірки суб'єктів підприємницької діяльності з питань оподаткування.

Податковий контроль здійснюється шляхом: ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів; перевірок та звірок відповідно до вимог ПКУ, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин; моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків відповідно до статті 39 ПКУ; обліку та моніторингу діяльності фінансових агентів [2].

Податковий контроль надзвичайно важливий на сучасному етапі становлення незалежності України, адже економічний розвиток держави залежить від ряду чинників, у тому числі і від контрольної функції податків і зборів, ефективність якої реалізується через їх адміністрування [4, с. 8], а негативні наслідки на фінансово-господарську сферу проявляються у кризах розвитку країн, найбільш руйнівною з яких є війна [5, с. 113].

Незаконні дії у сфері оподаткування найчастіше здійснюються через ухилення від сплати податків та незаконне зменшення їх сум.

Ухилення від сплати податків – використання незаконних прийомів зменшення розміру податкового зобов'язання. Ухилення від сплати податків здійснюється платником податків, як правило, шляхом скорочення доходу чи іншого предмету оподаткування, неподання чи неповного подання документів, необхідних для обчислення податку чи подання недостовірних документів, незаконного отримання податкових пільг та інших преференцій, здійснення інших дій, що суперечать законодавству. Незаконне зменшення суми податків може бути наслідком заниження податкової бази з того чи іншого податку. В даному випадку сума нарахованого податку буде нижчою, ніж повинна бути насправді. В кінцевому результаті платник податків подає до контролюючих органів декларацію із завідомо неправдивими даними. Ухилення від сплати податків може здійснюватись за рахунок: зниження або приховування об'єкту оподаткування (доходу, прибутку тощо); порушення правил ведення обліку за вимогами бухгалтерського та податкового законодавства; надання недостовірних даних; несвоєчасне надання або ненадання необхідних документів; неправомірне використання податкових пільг [3, с. 255-256].

Незаконне зменшення податків спричиняє негативні наслідки для економіки держави, адже відбувається недоотримання коштів державного бюджету,

наслідком чого є призупинення реалізації державних програм, не виплата заробітної плати працівникам бюджетної сфери, недофінансування окремих видів бюджетних видатків аж до процедури скорочення бюджету. Крім того, ухилення від сплати податків може мати серйозні економічні наслідки у вигляді порушення законів конкуренції. Два однакові підприємства, що займаються, наприклад, виробництвом певних товарів, знаходяться в нерівних умовах у разі ухилення одного з них від сплати податків.

Важливим складником контролю у сфері фінансів є податковий контроль як система забезпечення податкової дисципліни, досягнення своєчасності й повноти виконання платниками податків своїх податкових обов'язків щодо нарахування та сплати податків, дотримання строків внесення обов'язкових платежів до бюджетів. Оскільки стан національної безпеки держави значною мірою залежить від розвитку та ефективності податкової політики держави, лояльності та гнучкості податкової системи, то чим якісніше контролюючі органи здійснюватимуть податкові перевірки, тим вищий рівень її податкової безпеки буде забезпечено. Водночас контроль як основна функція державного управління передбачає відповідальність перед суспільством, що, своєю чергою, є важливим чинником соціально-економічної стабільності держави та її фінансової безпеки [1, с. 369].

Вдосконалення та ефективна організація податкового контролю здатні забезпечити розв'язання проблем, які виникають в умовах існування тіньової економіки, що особливо актуально під час політичної та фінансової криз. Вплив на усунення негативних наслідків тіньової економіки податковий контроль може здійснювати у частині виявлення, усунення та профілактики фактів ухилення від сплати податків та незаконне зменшення їх сум.

Література:

1. Литвинчук І.В., Прохорчук Н.О. Місце податкових перевірок у сфері податкового контролю. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 17. С. 369-374
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n1080> (дата звернення 30.10.2023)
3. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Податковий контроль як інструмент запобігання тіньовій економіці. *Стратегічні пріоритети детінізації України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір* : Монографія / За ред. Черевка О.В. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2014. С. 259-280, С. 436-441.
4. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Організація і методика податкових перевірок : навчальний посібник. Дніпро: Середняк Т.К., 2020. 292 с.
5. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue № 20. Part 2. Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 113-123.